

לכתב חרטומים - אולם מתחבא בהן מיכנה

הגפס הערביות, ותמורתה הן מסכימות לחידוש הנרמט למדינות מערב אירופה. כל המדינות הערביות (כולל אלג'יריה וסוריה) הסכימו שיש לנהל פעולה מדינית להשגת הסכם עם מדינות המערב, שיביא להפעלת לחץ על ישראל לפינוי שטחי הכיבוש. למען הסכם כזה מוכנות מדינות ערב לעשות ויתורים מרחיקי לכת, לעומת עמדתן הקודמת, אך לא "להכיר" בישראל רשמית, ולא לכרות עימה הסכם שלום רשמי.

אחרי שפגה השימחה הראשונה בירושלים, גרמו החלטות אלה לדאגה. הסכנה המיידית של מיתקפת שלום ערבית, אמנם חלפה, אבל לטחח ארוך נשארה סכנה רבה.

החוכנית המצרית והירדנית

אף שוועידת חרטום לא הגדירה שום מצע שלום ברור, הודלפו תוכניות השלום השונות בעת החגיגה ולפניה. הן ברורות עתה בקחים כלליים. החוכנית המצרית, שדברה העיקרי הוא הנשיא טיטו מיוגוסלביה:

- צה"ל יתרחק מן התעלה, ותמורת זאת תכיר מצרים בחופש המעבר לאוניות ישראליות במצרי-סואץ ושל סחורות ישראליות בתעלת-סואץ (אולם לא בחופש המעבר של אוניות בדגל ישראלי בתעלה).
- ישראל תפנה את חצי האי סיני ועזה, ותמורת זאת תוותר מצרים על מצבי-הלוחמה עם ישראל.
- נראה כי ההצעה אינה כוללת עוד שום דרישה כלפי ישראל בעניין החזרת הפליטים. יתכן מאד כי כרוכה בה גם הסכמה מצרית לפירוז חצי האי סיני ועזה מכוחות צבאיים.
- הצעת השלום של המלך חוסיין משלימה, למעשה, את ההצעה המצרית. עיקריה:
 - ישראל תחזיר לירדן את הגדה, ובכללה ירושלים המזרחית.
 - הכותל המערבי, והגניזה אליו, יישארו למעשה בידי ישראל.
 - כל הגדה תפורז מכוחות צבאיים.
 - ירדן תוותר על הדרישה להחזרת הפליטים לישראל, ותשקם את הפליטים בגדה, בעזרה בינלאומית.
 - ירדן תוותר על מצבי-הלוחמה עם ישראל.

תהום בין מיניאום ואכסיאום

אידו הוצעו הצעות כאלה לישראל ביום 4 ביוני 1967, או בכל תאריך שלפני כן, הן היו מתקבלות על-ידי הציבור הישראלי בהתלהבות עצומה, כנצחון ישראלי אדיר. כיום המצב שונה לגמרי.

בעוד שבועיני בל ערבי הוותורים המוצעים הם מרקיעי-שחקים ממש, הרי בעיני הישראלי הממוצע הם עלובים מהשוואה לנצחונות צה"ל.

הדבר בולט לגבי ירושלים. אחרי הסיפוח הרישמי מהיר של העיר לישראל, אין שום ממשלה בישראל יכולה אף לחלום על החזרתה לירדן. לעומת זאת, אין שום ערבי יכול אף לחלום על הסכמה ערבית לחזר על ירושלים, המקודשת לאיסלאם.

גם בשטחים אחרים יש פער רב בין המכסימום שממשלה ערבית כלשהי יכולה להציעו - לבין המינימום שממשלת ישראל מסוגלת לקבלו.

יתכן שחלק גדול מדעת-הקהל בישראל היה מקבל את רעיון החזרת השטחים המותר הסכם שלום רשמי ותתום, הופתח את כל הגבולות בין ישראל וארצות-ערב. אולם אחרי 20 שנה של אי-הכרה בעצם קיום המדינה ב"פלסטין הכבושה", זהו דבר ששום מנהיג ערבי אינו יכול להסכים לו בגלוי, אלא אחרי תקופת-ביניים ממושכת של אי-לוחמה. אותה בעייה מתעוררת, ביתר שאת, לגבי דרישת ישראל למשאומתן גלוי וישיר. משאומתן כזה פירושו, בעיני הערבים, הכרה מראש בקיומה החוקי של ישראל. כלומר: הם רואים בדרישה זו טכסטי שמטרתו להשיג מהם מראש את הכניעה לדרישה הישראלית העיקרית - בעוד שישראל אינה מוכנה לחזר שום ויתור מראש.

הערבים משוכנעים כי גם בסיוע המשאומתן לא תסכים ישראל לשום דבר זולת ההכרה בערבית בסטאטוס-קוו - דהיינו, כניעה ערבית ללא-תנאים.

במצב כזה, הסיכויים לשלום בין ישראל ומדינות ערב הם אפסיים.

האם יכולה אמריקה להכריח?

ברוע, ככז זאת, מדברים הערבים על "פעולה מדינית", ומדליפים הצעות-הסכם? התשובה: המנהיגים הערבים כלל אינם מתחננים להסכם עם ישראל. הם מתכוונים להסכם עם אמריקה ובריטניה.

כל הערבים - ובכלל זה הערבים בשטחי-הכיבוש ואף בישראל עצמה - מאמינים באמונה עיוורת כי ישראל היא סוכנת האימפריאליזם המערבי. מכאן נובעת המסקנה כי די בהסכם עם אמריקה, כדי שישראל תקבל את פקודת הנסיגה - ותצית.

המגמה האמיתית שהסתמנה בעיקרית הפיטה היא בכיוון זה. מצריים תשתף פעולה עם המדינות הפרו-אמריקאיות בעולם הערבי, כדי להגיע להסדר מדיני-כלכלי עם חשיגונטון. בכך היא מקווה, כנראה, להשתחרר גם מן התלות המוגזמת בכרית-המועצות, ולהחזיר את חופש-התימרון בין הגושים שהעלה את עבד-אל-נאצר לגדולה. הערבים רוצים להגיע לירי הסכם עם ארצות-הברית, שתמורתו תכריח ארצות-הברית את ישראל להסכים לתנאי-שלום המקובלים על הערבים.

האם ארצות-הברית מוכנה לכך?

זוהי השאלה המעסיקה כיום את ממשלת ישראל יותר מכל שאלה אחרת. כותבי-מודעות בעתונות יכולים להזהיר בפני "כניעה ללחץ האמריקאי". אין גם ספק שישראל אינה נאלצת לקבל אוטומטית כל תכתיב אמריקאי. אולם המציאות היא שישראל תלויה כיום באמריקה יותר מאשר אי-פעם.

אחרי מה שקרה ביחסי ישראל-צרפת, שוב אין ישראל יכולה לסמוך על קבלת נשק וחלפים מארצות-הברית היחידים לרכש, שתבוא בעתיד, הם חשיגונטון ולונדון.

פאריספר לדגול במדיניות שתבוא בהכרח למלחמה חרושה בין ישראל והערבים, תוך עשר שנים לכל היותר - ולזלזל במקורות-נישק.

יתר על כן, החזקת השטחים הכבושים תעלה בכסף רב. חלק מן הכסף הזה צריך לבוא מאמריקה. המיתון בישראל עדיין נמשך. כך גוברת גם התלות הכלכלית באמריקה.

לכן יהיה זה קשה מאד לעמוד נגד לחץ אמריקאי נוקשה ועיקבי. השאלה היא: האם יהיה לחץ כזה?

סימן השאלה הגדול: אמריקה

דבר תלוי כממה גורמים חשובים מאד, שבחלקם הם סותרים זה את זה. בין השאר: כשנה הבאה ייערכו הבחירות לנשיאות בארצות-הברית. בניגוד לבחירות 1956

"אני מחפש את הפתרון!"

(כשנבחר אייזנהאור מתוש) 1964 (כשנבחר ג'ונסון ברוב עצום) פרוש ערפל סמיך על תוצאות בחירות אלה.

ג'ונסון נתון בצרה קשה. הוא יהיה זקוק לכל קול. הקולות היהודיים יכולים להכריע. לכן אין להניח כי ג'ונסון יעשה מעשה עיוין לישראל.

מאידך, יעלו סיכויי ג'ונסון בצורה מסחרת אם ישיג הסכם עם ברית-המועצות בשאלת ויאט-נאם. ג'ונסון מעוניין בהסדר עולמי, שיכלול גם את ויאט-נאם וגם את המרחב. הוא יכול להיות מעוניין להסתדר, תוך כדי כך, עם הערבים.

הסדר עולמי כזה יכול להיות לו יותר חשוב מן הקולות היהודיים, מכיוון שוויאט-נאם עומדת בראש ראגות הציבור האמריקאי.

קבוצות חשובות במשרד-החוץ ובמשרד-הבטחון האמריקאי עדיין מאמינות כי הכוח הערבי חשוב יותר למערך האמריקאי מאשר הכוח הישראלי, והן עשויות להתלהב לכל סיכוי להסדר כולל עם הערבים, שיחזיר את המרחב לאזור-ההשפעה האמריקאי.

האם מוכנות קבוצות אלה לסמוך מחדש על עבד-אל-נאצר? ערב צאתו לחרטום ביצע נשיא מצריים הפיכה שקטה נגד כל גורמי האופוזיציה, בעיקר בצבא. הוא שם במעצרי-בית אפילו את ידו, גיסו וסגנו - עבד-אל-חכים עאמר. מדוע?

מישטרו של עבד-אל-נאצר רופף. עצם קיומו הוא בבחינת נס, כי שום דיקטטור צבאי בעולם עד כה לא החזיק מעמד אחרי מפלה צבאית מוחצת. גם המצב הכלכלי מתקרב לשואה. מצב זה יכול להקל על סוכנות-הביטחון האמריקאית לחולל במצריים הפיכה צבאית פרו-אמריקאית, דוגמת אלה שבוצעו באינדונזיה ובנאנגה, בהן הודחו שני ידיו של נשיא מצריים - סוקארנו ואנקרומה.

הסוכנים האמריקאיים מבטיחים לגורמי האופוזיציה כי מישטר מצרי חדש, פרו-אמריקאי, ישיג בקלות את נסיגת ישראל מכל השטחים הכבושים.

אילו התקיימה הפיכה כזאת, היה קשה הרבה יותר לישראל להחזיק בשטחי-הכיבוש. אולם עד כה לא אירעה כזאת.

על כן נותרה השאלה: האם מוכנים האמריקאים להסתדר עם עבד-אל-נאצר עצמו? ואם כן, באיזה תנאים?

אמריקה תדאג לאמריקה

דבר אחד ברור. במגמה עם מצריים, תדאג אמריקה קודם כל לאינטרסים של עצמה. רק בשורה שניה תוכל דאוג לאינטרסים של ישראל.

העמדה הרשמית של אמריקה היא גם כיום שעל ישראל לסגת מכל שטחי-הכיבוש, תמורת פתיחת התעלה והכרה הדדית.

כיום אין עבד-אל-נאצר מוכן לכך, לפחות לא בגלוי. אך מה יקרה אם יסכים לכך מחר - הוא או מי שיבוא במקומו?

סכנה זו קיימת, והיא העומדת לנגד עיני משרד-החוץ הישראלי. ישראל יכלה, כמובן, לחסל סכנה זו אילו יצרה מצידה, ביוזמתה שלה, מצב חדש בבעיית ארץ-ישראל. למשל, אילו ניגשה להגשמת תוכנית הפרדציה, תוך השגת הסכם ישיר בינה ובין ממשלה פלסטינית זמנית.

בצורה זו היתה מונעת כל אפשרות של הסכם ערבי-אמריקאי על חשבונה, מאחורי גבה.

היא גם היתה משמיטה את הקרקע מתחת לעמדתן הנוכחית של ממשלות ערב. כי בהחלטות ועידת-הפיסה יש סעיף מרכזי, הדוגל בהחזרת זכויות העם הפלסטיני. אם יקבע העם הפלסטיני כי זכויותיו באו על סיפוקו, תוך הסכם ישיר עם ישראל - יתרוקנו כל שאר החלטות הפיסגה מתוכנן.

בעוד יוזמה כזאת, עלול להיחצר מצב שבעוד ממשלת ישראל תותרת לסיפוח השטחים, יסתדר העולם על חשבונה, מאחורי גבה.